

Fornyhet satsing på helsetjeneste for alle

I september 2003 var det 25 år siden deklarasjonen om primærhelsetjeneste, fremmet av WHO og UNICEF, ble underskrevet i Alma-Ata av representanter for 134 land.

25-årsjubileet ble markert ved den 56. helseforsamlingen i WHO i mai 2003. Forsamlingen vedtok å be organisasjonen om å gå gjennom erfaringene fra de siste 25 år, som basis for å fremme en ny strategi for satsing på primærhelsetjenesten (1). WHO ble også bedt om å ta hensyn til primærhelsetjenesteprikkene i alle sine programmer. I denne sammenhengen ble det nevnt spesielt at det må sikres at anbefalingene fra kommisjonen for makroøkonomi og helse er konsistente med prinsippene for primærhelsetjeneste.

Målsettingen med primærhelsetjenestestrategien ble uttrykt som «helse for alle innen år 2000». Dette var et urealistisk mål. Det er blitt hevdet at strategien har vært forfeilet. Sannheten er vel heller at strategien av mange grunner i de færreste fattige land ble forsøkt gjennomført. Det finnes likevel noen unntak. Sri-Lanka, Costa Rica, Cuba, Kina og delstaten Kerala i India har mye høyere forventet levealder og bedre helsetilstand enn andre land med tilsvarende høyt nasjonalprodukt. Helsetilstanden er også bedre enn i mange rikere land. En studie fra Rockefeller Foundation (2) har tilskrevet det disse landene har oppnådd til sentrale komponenter i primærhelsetjenestestrategien. For det første er politisk vilje til å fremme fordeling av goder også til den fattige delen av befolkningen en viktig forutsetning. Sterke folkebevegelser og krav om sosiale endringer er et grunnlag for denne politikken. I tillegg til å satse på en primærhelsetjeneste tilgjengelig for alle til en overkommelig pris, la man i disse landene vekt på å sikre utdanning og adekvat ernæring for alle deler av befolkningen.

Et krav om ny satsing på primærhelsetjenesten kommer også fra et nytt verdensomspennende nettverk, People's Health Movement (3), etablert ved en stor massemønstering av helsearbeidere og helsepolitikere i Bangladesh i år 2000. Omkring 1 500 deltakere fra 92 land møttes for å diskutere hvordan primærhelsetjenestestrategien bør revitaliseres for å bedre folkehelsen i fattige

land. Organisasjonen har utviklet et dokument, People's Charter for Health, som spesifiserer hovedpunktene i denne strategien (3).

Tilsvarende problemstillinger ble tatt opp på en konferanse i Antwerpen i 2001, hvor forskere og forskningspolitikere samt helseministre fra mange afrikanske land utarbeidet deklarasjonen *Health Care for All* (4). Her fremheves det at selv om helse for alle fortsatt er et langsiktig mål, er tilbud om adekvat helsetjeneste for alle et mer realistisk og oppnåelig mål og et viktig middel for å bedre helsetilstanden i fattige land.

Norske helsearbeidere og politikere som er opptatt av bedre helse og helsetjeneste for verdens fattige oppfordres til å støtte disse initiativene. Det er viktig at vi fortsatt arbeider for å sikre en god helsetjeneste som er tilgjengelig for alle i fattige land. Erfaring har vist at en av forutsetningene for å oppnå dette er en helsetjeneste primært finansiert fra offentlige budsjetter som et felles gode. De mange «vertikale» initiativene, eksempelvis The Global Alliance on Vaccines and Immunization, The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, The Stop TB Partnership og The Roll Back Malaria Initiative, vil aldri kunne erstatte en velfungerende primærhelsetjeneste.

Initiativene er hver for seg viktige. Det er imidlertid en fare for at de svekker oppmerksomheten omkring nødvendigheten av en langsiktig satsing på en bærekraftig generell helsetjeneste med nødvendig kvalitet. På distriktsnivå er det spesielt uheldig om aktivitetene blir oppsplittet, med kortsiktig og varierende satsing alt etter hvilket program som for tiden greier å mobilisere nok penger og oppmerksomhet. Det er derfor viktig at ulike vertikale initiativer snarest innarbeides i en generell strategi for primærhelsetjeneste og at penger fra giverland i større grad går til tiltak som styrker helsevesenet på bred basis.

Det lover godt at den nye generalsekretæren i WHO, dr. Jong-Wook Lee, i det siste 2003-nummeret av *Lancet* tar til orde for en fornyelse av ideene bak Alma-Ata-deklarasjonen (5). Han påpeker at tiltak for å oppfylle de fundamentale etiske verdiene

Singalesere har bedre helsetilstand enn befolkningen i mange rikere land. Foto SCANPIX/REUTERS

og forpliktelsene bak slagordet «helse for alle» er viktigere enn noensinne. Den siste World Health Report vier også et helt kapittel til nødvendigheten av å styrke helsesystemet ut fra prinsippene bak primærhelsetjenestestrategien (6).

Gunnar Kvåle

gunnar.kvale@cih.uib.no
Senter for internasjonal helse
Universitetet i Bergen

Litteratur

1. www.who.int/gb/EB/EB_WHA/PDF/WHA56/ea56r6.pdf
2. Halstead SB, Walsh JA, Warren KS. Good health at low cost. Conference report. New York: Rockefeller Foundation, 1985.
3. www.phmovement.org
4. www.itg.be/hca
5. Jong-Wook L. Global health improvement and WHO: shaping the future. *Lancet* 2003; 362: 2083–8.
6. The World Health Report 2003. Genève: World Health Organization, 2003.